

Petri Salin:

IMATRA 1863

Vauunut natisivat ja heittelevivät. Tie oli käsittämättömän huonossa kunnossa. Oli sulaa hulluutta yrit-
tää päästä eteenpäin, saati sitten tällaisella vauhdilla. Kohta vauunut kaatuisivat tai pyörä menisi rikki tai jotakin ja matkante-
teko loppuisi siihen. Luoja kiitos. Kuka kesti tällaista rääkkiä, tuntitolkulla?

Vaunujen pyörä osui odotetulla tavalla syvään uraan ja vauunut heilahtivat, menivät melkein kumoon, mutta eivät aivan. Heilahduksen seurauksena Wagner lensi suoraan ovea päin ja löi päänsä suoraan ovenkahvaan. Hänen päätään oli särkenyt jo ennestään - muisto Moskov-matkalla saadusta vilustumisesta - nyt jomotus kävi aivan sietämättömäksi. Kohta hänen kallonsa hajoaisi pirstaleiksi. Ellei vaunujen lopullinen hajoaminen sitä ennen pysäyttäisi matkantekoa ja siten armahtaisi häntä.

Yhteentörmäys oven kanssa ei lainkaan parantanut Wagnerin tuulta. Hän oli jo muutenkin valmiiksi äreä. Kaikesta. Matka Imatralle oli toivottoman pitkä, näissä olosuhteissa se oli suorastaan mahdoton. Karjalan kannas kärsi pahimmasta kelirikosta miesmuistiin. Siksi oli mahdotonta ajaa sillä kahdentoista tai joskus peräti viidentoista virstan tuntivauhdilla, jonka nämä Suomen muuten erinomaisen mainiot ja huomattavasti venäläisiä vastineitaan paremmat tiet muulloin, eli kesällä, mahdollistivat. Suurruhtinatar oli puhunut pikavisiitistä, kahden päivän matkasta, mutta tällä vauhdilla matka kestäisi vähintäänkin viisi.

Viisi päivää poissa normaalin elämän mukavuuksista. Pietarin seurapiireistä ja kaikista niiden suomista mahdollisuuksista.

Koko Imatran retki oli oikeastaan Wagnerin omaa syytä. Kertoessaan suurruhtinattarelle uudesta oopperastaan Reininkullasta, hän oli ylistänyt Reiniä ja sen mahtavuutta ja maininnut aikovansa hankkia talon sen varrelta.

- Mutta voi! oli suurruhtinatar sanonut. - Meillähän on Venäjän oma Rein aivan nurkan takana, Imatran koski, joka kuohujen mahtavuudessa tuskin häviää edes Reinille! Se teidän, herra Wagner, on ehdottomasti nähtävä ennen paluutanne Saksaan!

- Mutta eihän kukaan matkusta Imatralle huhtikuun ensimmäisellä viikolla, neiti von Rhaden sanoi häkeltyneenä.

- Sen parempi meille, suurruhtinatar sanoi, - saamme pitää koko kosken itsellämme ilman, että ikävyyttäviä turisteja pilaavat meiltä nähtävyyden jyrkän nautinnon.

- Mutta missähän kunnossa tietkin mahtavat olla, sanoi kenraali, joka sotilaana oli tottunut ajattelemaan moisia kuljetuksiin liittyviä seikkoja. - Olisi sulaa hulluutta lähteä kelirikkoisille teille, tuskin edes pääsisi Viipuria pitemmälle.

Mutta suurruhtinatar ei halunnut kuunnella vastalauseita ja protesteja. Hän oli saanut ajatuksen, omasta mielestään loistavan ajatuksen, ja se toteutettaisiin. Muiden nuiva suhtautuminen asiaan teki suurruhtinattaresta ainoastaan päätäväisemmän.

Wagner ei kyennyt sanomaan ei kutsulle, sillä sellaista mahdollisuutta ei suotu. Kyseessä ei ollut niin paljon kutsu kuin jonkinlainen käsky. Eikä hän missään nimessä olisi tahtonutkaan kieltäytyä ja kenties suuttuttaa suurruhtinatar Pavlovnaa, siihen hänellä ei olisi ollut varaa. Hänellä oli suurruhtinattaren suhteen suunnitelmia, hyvin suuruusuntaisia suunnitelmia. Ehkä Imatran matka osoitautuisi juuri siksi tilaisuudeksi, jota hän jo useamman viikon ajan oli odotellut. Ehkä Imatra ratkaisisi hänen kohtalonsa.

Suurruhtinatar oli siltä istumalta ryhtynyt järjestämään seurueensa retkeä Imatralle. Seurue koostui suurruhtinatar Pavlovnasta, tämän kahdesta seuraneidistä neiti von Rhadenista ja neiti von Stahlsta, vanhasta kenraali von Brebernistä, vapaaherra Vietinghoffista ja tietenkin Wagnerista. Sekä Ivan Ivanovits Pninistä, joka oli suurruhtinattaren senhetkinen suojatti. Koska suurruhtinatar Pavlovna oli syntyjään Würtembergin prinsessa, seurue koostui siis lähes puhtaasti saksalaisista. Tai sarmateista, kuten nämä Pietarin saksalaiset halusivat itseään leikkisästi kutsuttavan, sarmaatit kun olivat melkein germaaneja, tai ainakin eräänlaisia kunniagermaaneja.

Wagnerin pettymys oli suuri, sillä hän ei päässytäkään suurruhtinattaren omiin vaunuihin, vaan sai matkustaa ahtaissa ja kevyissä kakkosvaunuissa, vähäisemmän väen mukana. Suurruhtinatar, hänen vanhempi seuraneitinsä von Rhaden ja ylimykset eli kenraali von Breber ja vapaaherra Vietinghoff ajoivat heidän edellään valtavissa ja ylellisissä kuuden hevosen vetämissä vaunuissa. Pienemmillä neljän hevosen vaunuilla oli suuria vaikeuksia pysytellä isomman pelin perässä. He joutuivat ajamaan huomattavasti nopeammin, kuin mitä vaunuilla oikeastaan olisi ollut hyvä ajaa. Tai edes pääsyt. Siitä johtuen vauunut heiluivat ja tärisivät kuin hajoaisivat kappaleiksi minä hetkenä hyvänsä. Merisairaus ei

ollut kaukana, joutuiko Hollantilainenkaan koskaan tällaiseen kyytiin? Ellei Wagnerin vatsa olisi ollut aivan työpötyhjä, hän olisi antanut ylen.

Ja ikään kuin tämä ei riittäisi, Wagner joutui jakamaan vauunut hirveän venäläisen hampuusin kanssa. Ivan Ivanovits Pnin. Pyöreä ja omahyväinen moukka, joka näytti aivan siltä kuin hänet olisi lihotettu voipalloilla ja kermalla. Pnin muistutti itse asiassa hyvin pitkälle raajoilla varustettua voipalloa ja hänen pyöreät poskensa rusottivat suorastaan rivolla tavalla. Miehet olivat ensitapaamisen alkuhetkillä, sen aivan ensimmäisen silmänräpäyksen aikana päättäneet, etteivät pitäneet toisistaan, eivätkä koskaan tulisi pitämäänkään. Wagner kohteli Pniniä kuin ilmaa, ei suvainnut vastata, kun tämä puhutteli, ei koskaan edes katsonut tämän suuntaan. Pnin puolestaan pyrki koko ajan tekemään pilaa Wagnerista, pilkkaamaan ja nälvimään häntä. Ja tietenkin Wagnerin musiikkia, jota Pnin luonnollisestikaan ei koskaan ollut kuullut. Eikä, kuten hän useaan otteeseen ja äärimmäisen yksiselitteisin termein Wagnerille paljastikin, ikinä aikoonutkaan asettua sille alttiiksi.

Heti ensimmäisen tapaamisensa aikana Wagner ja Pnin olivat joutuneet ilmiriitaan. Suurruhtinatar Pavlovna oli kestinnyt Pietarin korkeimpiin seura-, aatelis- ja kulttuuripiireihin kuuluvia vieraitaan salongissaan ja Wagner oli hyvin monen mutkan kautta onnistunut hankkimaan itselleen kutsun. Hän oli viettänyt iltaa keskustellen lähinnä Rubinsteinin kanssa ja kertonut uudesta oopperahankkeestaan, Nibelungin sor-muksesta, yrittäneen selvittää kollegalle oopperoidensa teoreettista pohjaa. Hän oli kertonut, kuinka hänen oopperoissaan soitinmusiikki ilmaisee niitä tunteita, joista sanat eivät voineet kertoa, kaikkein pohjimmaisinta ja primitiivisintä alku-aistimusta. Siksi esimerkiksi Rein soi omaa musiikkiaan, oli ikään kuin tärkeä näyttelijä hänen draamassaan, metsällä taas oli oma musiikkinsa ja se näytteli omaa rooliaan. Ja niin edespäin. Näin kaikki elottomatkin esineet saivat oman teemansa ja saivat osallistua draaman kulkuun lähes samanarvoisina kuin inhimillisetkin protagonistit. Lauuluosuudet ilmensivät puolestaan kehittyneempää alkutunnetta ja nämä kaksi, alku-aistimus ja alkutunne, muodostivat pelkkiä sanoja ja pelkkää musiikkia suuremman ja puhuttelevamman kokonaisuuden. Tuskin oli Wagner saanut sanotuksi tämän, kun Pnin oli heti hyökännyt hänen kimppuun-

sa. Pninin mukaan mikään ei voinut olla sanoja suurempaa tai ilmaisevampaa. Sanat olivat ajatuksia ja ajatuksista - ja vain ajatuksista - syntyi tunteita. Mutta eihän Wagner sitä voinutkaan tajuta, pelkkä säveltäjä kun oli. Wagner yritti puolustautua, hän yritti selittää vastenmieliseksi kokemalleen inttäjälle, kuinka sanat ja musiikki yhdessä muodostivat jotakin ylevämpää ja ilmaisuvoimaisempaa kuin pelkät sanat, mutta Pnin ei kuunnellut.

- Vain sanat kykenevät välittämään ajatuksia! Musiikin onnistuu ehkä parhaimmillaan saada ihminen jonkinlaiseen epämääräiseen tunnetilaan, mutta se on kaikki hyvin satunnaista eikä millään tavoin säveltäjän hallittavissa.

- Mutta musiikkihan alkaa juuri siitä, mihin sanat loppuvat, Wagner sanoi ja yritti saada tukea mielipiteilleen Rubinsteinilta, mutta tämä oli kadonnut heti kiusankappaleen ilmaannuttua. Rubinstein mitä ilmeisemmin tiesi, mikä tämä oli miehiiän. - Ja yhdessä sanat ja musiikki kattavat kokonaisvaltaisesti koko ihmisielun ja koko luonnon sielun.

- Pöytä, Pnin tuhahti. - Musiikki vain syövyttää sanojen arvoa, banalisoii ne, yhdessä niistä tulee vähemmän kuin, mitä ne ovat erikseen.

Lopulta Wagner joutui pakemaan kiusanhenkeään toiseen huoneeseen, muuten tora olisi epäilemättä kestänyt koko illan.

Syystä tai toisesta Pnin tuntui olevan kateellinen Wagnerille ja suurruhtinattaren tälle osoittamalle huomiolle. Ehkä hän pelkäsi Wagnerin syrjäyttävän hänet suurruhtinattaren suosiosta.

Jos Pnin olisi ollut herrasmies Wagner olisi haastanut hänet kaksintaisteluun. Mutta sitä Pnin ei ollut ja siksi koko ajatus oli mahdoton, aivan täysin mahdoton. Silti Wagner herkutteli sillä ja se helpotti hieman hänen oloaan, joskaan ei kovinkaan paljoa.

Kaikkein eniten Wagneria häiritsi Pninissä se, että mies oli niin ilmiselvää iilimato ja huijari, jolla ei ollut mielessä mikään muu kuin suurruhtinattaren rahat. Se bandiitti eli siinä uskossa, että maailma oli hänelle velkaa miellyttävän elintason ja suurruhtinatar Pavlova sai tällä hetkellä kunnian edustaa koko maailmaa. Ja etenkin sen rahavarantoja. Tällainen röyhkeä häikäilemättömyys kuvotti Wagneria. Hänen oli vaikea ymmärtää, miksi suurruhtinatar suvaitsi Pniniä, eikö tämä nähnyt, mikä Pnin oli miehiiän, mikä ilmiselvän kunnon roisto ja julkea pilailija Pnin oikein oli? Jo Pietarissa Wagner oli yrittänyt sanoa sen suurruhtinattarelle, ensin hienovaraisesti, sitten aivan suoraan, mutta suurruhtinatar oli vain nauranut, hymyillyt aristokraattista hymyään ja kutsunut Pniniä rakkaaksi Ivan Ivanovitsikseen. Käsittämättöntä. Ja tämä mies oli vielä olevinaan taiteilija, runoilija. Ehkä hän jopa oli kir-

joihtanut värssyn tai pari, mutta silti hän oli roisto ja huijari.

Ilman Pninin myrkyllistä läsnäoloa vaunuissa matkaminen olisi vielä, juuri ja juuri, ollut inhimillisen sietokyvyn puitteissa. Pninin seura teki sen infernaalistakin raskaammaksi. Onneksi vaunuisa matkusti myös suurruhtinattaren toinen seuraneiti, viehättävä neiti von Stahl, nuori ja iloluontoisen eläväinen olento, jonka kanssa oli mahdollista keskustella sivistyneesti. Ja saksaksi. Pahaksi onneksi neiti von Stahl oli hyväsydäminen ja halusi siksi välttämättä puhuttavan ranskaa, jotta Pninin voisi osallistua keskusteluihin. Ja sitä hän Wagner oli juuri yrittänyt välttää.

Keskustelu kääntyi, ehkä pitkälti kielestä johtuen, Ranskaan ja ranskalaisiin, Pariisiin, kaupunkiin, jota neiti von Stahl kovin rakasti. - Maailman ihanin kaupunki, kaiken kulttuurin ja taiteen ja sivistyksen pääkaupunki! neiti von Stahl ihasteli.

Wagner ei ollut samaa mieltä, ei läheskään.

- Olen asunut Pariisissa, useampaankin otteeseen, ja siten tutustunut Pariisiin ja sen taide-elämään hyvinkin läheltä ja minun on aivan pakko olla eri mieltä. Pariisissa oopperoilleni buuattiin avoimesti. Tarjosin pariisilaiselle musiikkilyeisölle henkeni jaloimmat tuotokset ja he paiskasivat ne katujaan. Pariisilainen ei tahdo syvällistä ja älyllistä musiikkia, hän tahtoo vain hetken kevytmielistä huumaa, aistien keveitä ja turhamaisia nautintoja. Jos hänelle tarjoaa jotakin arvokasta ja pysyvää hän sylkäisee päin kasvojasi, nöyryyttää sinut ja ajaa sinut vielä maanpakoon.

- Ehkä pariisilaisten vain pitää saada enemmän aikaa tottua teidän ihanaan musiikkiinne . . . , neiti von Stahl yritti. Mutta tavoilleen uskollisena Pnin keskeytti hänet röyhkeästi.

- Pariisilaiset ja ranskalaiset ovat siis halveksittavia roistoja, koska eivät ihas-tele teidän saksalaisia hirviötekeleitänne? Vive la France! Länsimaisen kulttuurin ja ajattelun kehto! Ranskalaisiin verrattuna te saksalaiset olette, neiti von Stahl suo anteeksi, pelkkiä nousukasmaisia metsäläisbarbaareja! Ja Berlioz on maailman paras säveltäjä, todellinen oopperasäveltäjä.

Wagner antoi Pninin kömpelöhkön ranskan soljua ohi korviensa ja jatkoi neiti von Stahlille osoitettua puhettaan. - Siksi on niin hienoa esiintyä täällä Venäjällä, missä minua ja musiikkiani osataan arvostaa oikealla tavalla. Te sarmaatit tunnutte rakastavan oikeaa, vakavaa musiikkia. Täällä tunnen olevani tervetullut, täällä tunnen, että minua rakastetaan. Tänne tulisin kernaasti uudemmankin kerran. Teidänlaistenne, todellisten musiikintäyvästien pariin, Wagner lisäsi ja painoi punastuvan neiti von Stahlin kättä. Pnin loi pariin myrkyllisiä katseita. Punasteleva neiti yritti peittää

hämmennystään ja kääntyi puhumaan Pninin kanssa, joka ryhtyi monopolisoimaan häntä täysin. Se sopi Wagnerille, joka vajosi omiin ajatuksiinsa ja antoi toisten spekuloida siitä, oliko Alexandre Dumas todellakin vierailut Imatralla, kuten sanottiin, vai oliko kyseessä pelkkä perusteeton huhu?

Konserttikiertue Venäjällä oli ollut menestys. Tavallaan. Toisaalta taas ei. Vähän miten tahtoi asian nähdä. Kolme konserttia Pietarissa, viikon välein. Pietarin orkesteri oli hyvä ja innostunut, laulajat olivat vähän miten sattui. Sitten heti Moskovaan, jossa sielläkin kolme konserttia. Yleisöä ei Moskovassa ollut tarpeeksi, ei ainakaan niin paljon kuin hän oli toivonut, joten voitotkin jäivät toivottua pienemmiksi. Moskovan orkesteri oli varsin kauhea ja laulajat samaa laatua. Fiasko.

Kaiken lisäksi sää oli hirveä, aivan helvetillinen. Oli maaliskuu ja muutenkin kulkukelvottomat tiet olivat aivan jäässä, tai sitten ne olivat pelkkää liejua ja kuravelliä. Ja koko ajan oli niin kylmä, etteivät sudetkaan uskaltautuneet hätistelemään matkamiestä. Koko Venäjä oli yhtä hyytävää Siperiaa, mikä ehkä osaltaan selitti venäläisten oudon luonteen. Kokonaiset kaksi kuukautta Venäjällä, ja vielä vilustuneena, mikä piina! Miten hän koskaan palaisi ennalleen tästä kidutuksesta? Jäädä sulaminen kestäisi vähintään toiset kaksi kuukautta. Tai ehkä kaksinverroin sen. Juuri nyt hänen kohta puoli vuosisataa vanhat luunsa tuntuivat siltä kuin eivät koskaan palaisi ennalleen.

Siksi oli oikeastaan ihan mukava päästä käymään Suomen Suuriruhtinaskunnassa, jossa kevätkin oli pitemmällä kuin Venäjällä. Suomi teki Wagneriin heti hyvän vaikutelman. Kaikki oli siistimpää ja paremmin järjestettyä kuin Venäjällä. Ihmisetkin olivat vaaleita pellavattukkaita germaaneja, aivan toista kuin idän ihmiset, nuo barbaarimaiset slaavit. Suomessa Wagner tunsii olevansa suuresti ihailemiensa viikinkien ja saagojen maaperällä. Hän pohti uusimpia pohjoisiin myytteihin perustuvia teoksiaan ja hänen ajatuksensa tuntuivat saavan aivan aidoimman ja inspiroivamman sävyn. Näissä pohjoisissa alkumetsissä Wotan ja Siegmund ja Hunding ja Siegfried heräsivät eloon. Heidän kuolematon henkensä leijui kaiken yllä. Suomalaiset olivat ilmiselvästi muinaisten skandinaavijumalien ja sankarien suoria ja rotupuhtaita jälkeläisiä. Kun hän kiirehti kertomaan Suomea koskevat huomiensa neiti von Stahlille Pnin kävi suorastaan aggressiiviseksi ja ilmoitti, panslavistin ylimielistä chauvinismia puhkuessaan, ettei Suomella ollut mitään autonomista statusta, että suomalaiset olivat venäläisiä, että muu oli pelkkää ulkomaalaisten asiantuntematonta harhakäsitystä. Suomi oli osa Pyhää Äitiä Venäjää ja oli aina ollut. Ja

tulisi aina olemaan. Ja Suomi kyllä tultaisiin vielä täysin venäläistämään ja autonomiat purkamaan ja tämä hyvinkin pian.

- Vai muka germaaneja! Hah! Kas kun eivät hekin ole sarmaatteja!

Wagner ei sanonut mitään, vaikkakin hänestä Pninin lausunnot tuntuivat lievästi sanoen ristiriitaisilta. Mutta mies oli niin härkäpäinen inttäjä, ettei hänen kanssaan ollut mahdollista väitellä sivistyneesti. Oli parempi vain vaieta.

Tie oli jonkin matkaa tuntunut varsin hyväkuntoiselta, mutta tilanne normalisoitui pian. Pyörä osui taas leveään kuoppaan, vaunut heittelevivät villisti ja matkustajat suistuivat penkeiltään. Wagner lensi lattialle ja Pnin lensi suoraan hänen päälleen, niin että säveltäjä oli sekä murskautua, litistyä että tukehtua samalla kertaa.

- Tuon te teitte tahallanne, Wagner sai sanotuksi, kun oli päässyt lattialta ylös ja henki jälleen jollakin tapaa kulki.

- Mutta totta kai rakas ystävä, Pnin vastasi täysin vilpittömästi, jopa hymyillen. - Muutenhan olisin voinut kolhia itseni, lattia on niin kovin kova. Siksi katsoin viisaimmaksi laskeutua teidän päällemme. Olette toki, jos saan sanoa suoraan, varsin luinen, mutta silti lattiaa parempi. Ja sitä paitsi, jalot germaanit ensin, tässäkin suhteessa. Ordnung muss sein, nicht wahr?

Tämäkertainen yhteenotto kelirikkoisen tien kanssa oli sen verran vakava, että ajaja pysäytti vaunut ja tarkasti tilanteen. Pyörä oli kärsinyt vaurion ja se pitäisi korjata perillä Imatralla. Sillä kyettäisiin kuitenkin yhä jatkamaan, mutta ainoastaan huomattavasti vähäisemmällä nopeuksilla kuin aikaisemmin. Onneksi Imatra oli jo niin lähellä, ettei asialla enää ollut niin suurta väliä.

Alkuperäinen suunnitelma oli ollut vain pistäytyä Imatralla, nyt keliolosuhteista johtuen oli pakko yöpyä. Kun seurue saapui perille oli jo aivan pimeää, melkein keskiyö. He suunnistivat suoraan majatalolle, jossa kukaan ei enää ollut hereillä. Isäntäväen herättäminen ja asian selvittäminen vei aikansa, samoin yöpymistilojen järjestäminen ja kuntoon laittaminen. Sillä aikaa uupuneet matkailaiset nauttivat hyvin myöhäistä illallista.

Oudosta, täysin sesongin ulkopuolella olevasta ajankohdasta johtuen majatalossa ei ollut muita vieraita. Muuten tilanne olisikin ollut aivan täysin mahdoton, sillä majatalossa ei ollut kuin kolme vierashuonetta. Luonnollisista syistä ne annettiin naisväen haltuun. Miehet saivat etsiä majatalon lähellä oleviin pieniin mökkeihin. Kenraali ja vapaaherra asettuivat suurempaan mökkiin, Wagner ja Pnin saivat tyytyä huomattavasti vaatimattomampiin oloihin.

- Samaan huoneeseen Pninin kanssa! Mahdotonta! Mahdotonta! Wagner kauhistui kuullessaan kauhistuttavan asiantilan, se oli jo kaiken huippu, eikö siitä

ryökäleestä pääsisi eroon yöksikään? Vielä pitkän ja raskaan matkan jälkeen, jonka aikana hän oli joutunut kärsimään helvetin tuskia miehen takia. Wagner yritti protestoida majatalon isännälle, tarjota rahaa, mutta valinnanvaraa ei ollut. Wagnerista tuntui, ettei isäntä edes ymmärtänyt, mitä hän yritti sanoa. Ainakaan mies ei tuntunut ymmärtävän saksaa tai ranskaa. Ja Wagner oli liian väsynyt nostaakseen asiasta mitään suurempaa meteliä. Lopputulos oli ja pysyi kuitenkin samana, kaikista valitusyrityksistä huolimatta, Wagner ja Pnin saivat jakaa yösijan.

Tilanne ei aluksi tuntunutkaan niin pahalta, mökki osoittautui suhteellisen viihtyisäksi ja viihtyisyyttä lisäsi ennen kaikkea se, että Pnin katosi heti iltapalan jälkeen jonnekin. Wagner ehti jo toivoa - ja peräti uskoakin - ettei kiusankappale enää palaisi piinaamaan häntä. Uupunut Wagner kävi sänkyyn ja nukahti heti. Mutta hän ei ehtinyt nukkua kuin ainoastaan silmänräpäyksen - tai siltä ainakin tuntui - kun hän heräsi valtaisan kolinaan ja meteliin. Oli aivan kuin joku olisi yrittänyt hajoittaa mökkiä. Lisäksi Wagner oli erottavinaan outoa ääntä - mölinää tai juopunutta hoilausta.

Mölinä muuttui selkeäksi huudoksi, jonka seasta Wagner erotti oman nimensä. Hän tunnisti myös äänen ja tiesi hyvin kelle se kuului. Ääni oli käynyt suorastaan tuskallisen tutuksi viimeisten päivien aikana.

- Wagner! Wagner rakas ystäväni! Tule ulos juhlimaan! Juomaan vodkaa! Ystävä rakas! Ainoa ystäväni!

Huuto oli vuoroin venäjää, vuoroin ranskaa, mutta enimmäkseen vain siansaksaa. Wagner päätti olla sanomatta mitään, vastaamatta tai torumatta, sillä hän uskoi metelin loppuvan nopeammin, jos hän olisi aivan hiljaa. Ehkä häirikkö luulisi erehtyneensä mökistä tai jotakin sentapaista. Jos nyt ylipäänsä enää tuossa tilassa kykenisi ajattelemaan yhtään mitään. Juopunut Pnin löysi vihdoin tiensä mökin sisälle.

- Wagner missä olet? Vastaa minulle tai annan sinulle selkään! Roisto! Ruoja! Nyt juodaan!

Kyllästyttyään etsimään Wagneria Pnin ryhtyi laulamaan ja esitti lyhyitä katkelmia eniten rakastamistaan laulemista, lähinnä rivoista kapakkalauluista. Wagnerin iloksi Pnin esitti myös erään aarian Tannhäuserista, johon oli itse keksinyt omat ja erittäin alatyyliset, hyvää makua ja sukupuolikuria raskaasti loukkaavat sanat. Sitten hän ryhtyi taas etsimään sänkynsä suojissa piilottelevaa säveltäjää, törmäsi tuvan lähestulkoon kaikkiin huonekaluihin ja sammui vihdoin lattialle. Loppuyö sujui Pninin äänestä kuorsaamista lukuunottamatta varsin rauhallisissa merkeissä.

Seuraavana aamupäivänä seurue lähti alapaviljongille ihailemaan Imatran kuohu-

huja. Tai kuohujen ihaileminen ainakin oli tarkoitus, mutta se osoittautui varsin vaikeaksi, jopa mahdottomaksi, sillä minkäänlaisia kuohuja ei ollut havaittavissa. Kosken läpi syöksyvät vesimassat tuntuivat perin vaatimattomilta. Oliko kyseessä tosissakin lähes myyttinen Imatran koski, jota niin ympäri Eurooppaa ylistettiin, ihmetteli Wagner itseksensä. Ja tätä puropahasta kehdattiin verata satumaiseen Reiniin! Pietarissa Wagner oli nähnyt Imatraa esittävän maalauksen, jossa pauhasivat niin väkevät voimat, että kosken suunnattomat tyrskyt melkein kastelivat taulun katsojankin. Siinä koski oli kuin kaikkien villien ja kahlitsemattomien luonnonvoimien tiivistymä, vesi pauhasi infernaalisella julmuudella, muokkasi ja murensi ja murskasi ympäröiviä kallioita - siinä jos missä oli Wagnerille esihistoriallinen alkuaistimus! Taulu oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen ja istuttanut häneen halun nähdä Imatra, varsinkin kun kaikkien taulun nähneiden mielestä se kuvasi täsmällisesti Imatran koskea, juuri sellaisena he olivat kokeneet Imatran käydessään kosken partaalla.

Todellisuus oli kuitenkin toista. Wagner tunsi lievää pettymystä, tämäkö takia hänet oli tänne rauhattu? Vielä lähes vastoin tahtoaan, puoliväkisin.

- Imatran pinta on näin huhtikuun alussa kaikkein alhaisimmillaan, mikä onkin eräs niistä syistä, miksi niin harva tänne silloin vaivautuu, vapaaherra Vietinghoff kiirehti selittämään Wagnerille, huomattuaan säveltäjän häkeltyneen ja ihmettelevän ilmeen. - Imatralla pitää tulla kesällä, mieluiten loppukesästä, tai ehkä alkusyksystä, silloin kaikki puheet, mitä olette Imatralle kuulleet, ovat täysin tosia, vailla minkäänlaista lioittelua. Luultavammin ne eivät lainkaan tee oikeutta kosken mahtavuudelle.

- Näin varmasti on, sanoi Wagner, eikö uskonut sanaakaan vapaaherran puheista.

Ilma oli hyvin kylmä, tuuli oli raaka ja läpitunkeva eikä paviljonki juurikaan tarjonnut suojaa sitä vastaan. Seurueen keskustelu kääntyi musiikkiin. Wagner ei juurikaan kuunnellut mitä puhuttiin, vaan mielti omia asioitaan. Hänen ajatuksensa palasivat jälleen tähän loputtomalta tuntuvaan Venäjän-matkaan, josta oli yhä jäljellä kaksi konserttia Pietarissa ja muutama luento. Alunperin hänellä ei ollut ollut pienintäkään halua lähteä Venäjälle, koko ajatus oli tuntunut suorastaan järkyttävältä. Mutta raha, summa voisi kenties jopa - toivon mukaan! - nousta niinkin suureksi kuin 10 000 taalerialia, oli saanut hänet muuttamaan mieltänsä. Tietenkin. Aina raha, kirottu raha, jonka takia hän joutui nöyrytykseen ja nöyryyttämään itseään kerta toisensa jälkeen. Ehkä loputtomiin. Mutta nyt ei voinut valittaa, 10 000 taalerialia oli kelpo

korvaus parista konsertista. Ruhtinaallinen - ei vaan suuriruhtinaallinen korvaus hänen vaivoistaan. Tai ehkä pikemminkin hänen ajastaan. Ja niitä rahoja hän tarvitsi kipeästi saadakseen pystyyn haaveidensa talon Reinin rannalle. Niitä ja vielä lisääkin. Paljon lisää.

Juuri siitä tässä Imatran-retkessä oli pohjimmiltaan kyse.

Wagner oli heti nähnyt, että suurruhtinatar Pavlova piti hänestä. Siksi hänen vakaa aikomuksensa oli ehdottaa suurruhtinattarelle, että tämä kutsuisi hänet Pietariin säännöllisesti, joka vuosi vaikkapa kolmeksi kuukaudeksi. Ja kolmesta kuukaudesta suurruhtinatar saisi maksaa vuoden palkan. Edullinen ehdotushan se olisi suurruhtinattarelle, joka saisi mesenaatintoimestaan roppakaupalla kuolematonta kunniaa ja jonka nimi näin säilyisi jälkipolvienkin muistissa, ja jolla sitä paitsi kaikkien venäläisten ylimysten tapaan oli rahaa enemmän kuin ihmiselle oli hyväksi. Jos hän hyväksyisi suunnitelman hän saisi

kanavoitua ainakin osan rahoistaan hyötykäyttöön. Wagnerille. Joka rahojen vastineeksi olisi joka vuosi kolmen kuukauden ajan suurruhtinattaren yksityiskäytössä, johtaisi konsertteja ja näytelmämusiikkia ja toimisi suurruhtinattaren taidesalongin mannekiininä ja vaikka mitä. Mitä vain suurruhtinattarelle tulisi mieleen, mitä hän vain tahtois. Mutta vain Pietarissa. Moskova olisi tulevaisuudessa poissuljettu vaihtoehto, se oli liian kaukana ja sen tuotto - niin taiteellinen kuin rahallinenkin - oli liian pieni. Moskova oli Aasiaa, käsittämättömän suuri aasialainen kylä, Pietari Eurooppaa. Nyt hänen pitäisi vain esittää asiansa suurruhtinattarelle ja jättäytyä kohtalonneen tämän käsiin. Mutta tuollaista ei voinut mennä ehdottamaan miten ja milloin tahansa. Se piti tehdä täsmälleen oikeanlaisella tahdikkueudella. Hetken piti olla ehdottomasti oikea. Suurruhtinattaren mielentilan piti olla erityisen suotuisa. Ja mikä tärkeintä, sen piti tapahtua heidän ollessa kahden kesken. Tai ainakin ilman Pniniä, jonka taatusti muu-

ten onnistuisi pilata kaikki.

Vielä tuota hetkeä ei ollut koittanut ja Wagnerista oli alkanut tuntua, ettei se Imatralla koittaisikaan. Hän oli vaaninut sopivaa hetkeä koko aamun, vaaninut kuin korppikotka saalistaan, kaukaa kierrellen ja kaarrellen, kunnes oli joutunut luovuttamaan. Pnin ei ollut päästänyt häntä hetkeksikään silmistään. Wagnerilla ei ollut mahdollisuuttakaan saada keskustella suurruhtinattaren kanssa kahden kesken. Pnin oli aina hänen ja suurruhtinattaren välissä, vartioi tämän rauhaa kuin helvetin portinvartija, kolmipäinen rakki kerberos. Ja siivotonta ääntähän Pninistä lähti kuin hänellä olisi tosiaankin ollut kolme päätä.

Tai ei Wagner ollut joutunut aivan luovuttamaan. Hän oli päättänyt vaihtoehtoon, joka ehkä oli hänen ensisijaista suunnitelmaansa huonompi, mutta joka silti voisi johtaa toivottuun tulokseen. Hän oli avannut sydämensä neiti von Rhadenille, kertonut tälle hurskaan toiveensa, selittänyt kuinka rahat olivat

elintärkeitä hänen talonrakennustaan ja koko tulevaisuuttaankin ajatellen ja pyytänyt neitiä välittämään hänen nöyryydetuksensa suurruhtinatar Pavlovnan tietoon. Sitten kun hetki oli sopiva. Neiti von Rhadenista ajatus oli ollut mitä erinomaisiin ja hän oli luvannut tehdä parhaansa säveltäjän hyväksi.

Wagner loi hermostuneen katseen ensin neiti von Rhadeniin ja sitten suurruhtinatar Pavlovnaan. Joko neiti oli ehtinyt kertoa suurruhtinattarelle? Ja jos oli, niin mikä oli tulos? Oliko suurruhtinattaren päätös kielteinen? Pääinvastaisesta päätöksestä olisi kai jo ilmoitettu? Mikä sietämätön piina.

Eivätkö arvot aatelisrouvat tajunneet, että koko hänen tulevaisuutensa riippui nyt suurruhtinattaren vastauksesta?

Wagner havahtui siihen, että hänen nimensä mainittiin. Hän palasi jälleen maallisen keskustelun piiriin ja sai huomata suurruhtinattaren puhuttelevan häntä.

- Uudessa oopperassanne Reinillä on merkittävä osuus, niinhän te silloin salongissani kerroitte, vai olenko ymmärtänyt väärin?

Suurruhtinattaren yritys houkuttaa etäiseltä vaikuttava Wagner mukaan keskusteluun herätti myös kenraalin mielenkiinnon.

- Reinillä? Vesistöillä? Mutta miten se voi olla mahdollista? ihmetteli kenraali syvästi. Tämä oli hänen ensimmäinen ja ainoa repliikkinsä koko aamupäivän kulttuurikeskustelussa. Kenraali ei ollut erityisen tunnettu kulttuurisesta innostaan. Nytkin hän olisi taatusti nukahtanut ellei keskustelua olisi käyty kylmässä viimassa.

- Sallikaa minun selittää, herra kenraali, Wagner aloitti innokkaasti, mutta joutui heti paviljongin nurkasta tulevan heleänkirkkaan naurunpurskahduksen keskeyttämäksi. Hän etsi katseellaan naurajaa - joka oli neiti von Stahl - ja sai nähdä tämän olevan huvittunut jostakin, jota Pnin juuri lyijykynällä raapusti paviljongin muutenkin jo täyteentöherrettyyn seinään. Vapaaherra Vietinghoff kiirehti heti tutkimaan seinäkirjoitusta ja päästi muutaman syvän hohotuksen.

- Mitä ihmettä siellä oikein tapahtuu? huokasi suurruhtinatar, joka hänkin siirtyi seinustan viereen, luki kirjoituksen ja nauroi iloisesti. - Voi teitä, Ivan Ivanovits, te olette parantumaton pilailija. Kerrassaan rakastettavan parantumaton ryökäle!

Jo ennen kuin Wagner ehti nähdä kirjoituksen hän tiesi, että se pilkkaisi juuri häntä. Olisiko muu ollut mahdollistakaan? Seinällä luki, huonokolla ranskalla: Lähden Saksaan. Hyvästi, hurmaava maa! Hyvästi rakastettavat venäläiset, jalo ja älykäs kansa! Vain te olette arvostaneet jumalallista musiikkiäni; vain te olette osoittaneet suosiotanne

yleville luomuksilleni, sillä aikaa kun Pariisi, tuo tietämättömyyden keskus, vihelsi niille! . . . Palkitakseni Teidät, rakkaat musiikkia rakastavat sarmaatit, vannon tämän kosken äärellä, että sävellän oopperan, jonka päähenkilö on Imatra; muut roolit täytetään kallioilla, kuusilla, kaloilla, jne . . . Ehkä katson tarpeelliseksi asettaa näyttämölle myös ihmisen - mutta tätä asiaa ei ole vielä päätetty. RICHARD WAGNER

Wagner meni punaiseksi häpeästä, mykistyi raivosta. Hän kesti kyllä Pninin pilkan, normaalisti, mutta ei suurruhtinattaren edessä, eikä varsinkaan nyt, ei näin herkkänä ajankohtana. Juuri kun koko hänen tulevaisuutensa oli vaakalaudalla.

- Älkää ottako sitä niin vakavasti herra Wagner, suurruhtinatar yritti lohduttaa säveltäjää. - Tunnetehan te Ivan Ivanovitsin, hän on sellainen kujeilija. No Ivan Ivanovits, pyytäkäähän nyt anteeksi herra Wagnerilta ja sitten unohdamme koko asian.

- Nöyrimmät anteeksipyyntöni rakas ystävä, sanoi Pnin ja yritti pidätellä nauruaan. Huonohkolla menestyksellä.

Se ei pahemmin häirinyt Wagneria. Pniniltä hän ei odottanutkaan mitään, ei kerrassaan yhtään mitään. Sensijaan häntä loukkasi, ja loukkasi syvästi, se, ettei suurruhtinatar ottanut koko asiaa vakavasti. Hänelle se oli vain pila, harmiton kuje, ja kaiken lisäksi hän nauroi sille. Nauroi Wagnerille. Se sattui. Wagner tunsu nyt menettäneensä arvokkuutensa suurruhtinattaren silmissä - miten tämä enää ikinä voisi ottaa häntä vakavasti?

Lähtö Imatralta takaisin Pietariin tapahtui kohta keskipäivän jälkeen, kun oli nautittu kevyt, mutta äärimmäisen kallis lounas majatalonpitäjä Ericsonin luona. Wagner joutui jälleen samoihin vaunuihin Pninin ja tällä kertaa myös neiti von Rhadenin kanssa. Koko Pninin pallomainen olemus säteili häpeilemätöntä itsetyytyväisyyttä. Hänen ei enää tarvinnut sanoa mitään. Riitti kun hän hymyili Wagnerille tai vain katsoi tähän päin. Pelkästään se sai Wagnerin kokemaan uudestaan kaikki kosken partaalla kokemansa nöyryytykset ja häpeän tunteet. Vieläpä moninkertaisina.

Sitten ahdistus ja epätoivo muuttui vihaksi. Sisuuntuneena kaikesta Wagner päätti käyttää hyväkseen sattuman hänelle suomaa tilaisuutta ja kysyä suoraan neiti von Rhadenilta, miten asioiden kanssa oikein oli. Voitto vai tappio? Pelastus vai turmio? Parempi mikä tahansa vastaus kuin tämä kuolettavan piinaava epätietoisuus.

- Neiti von Rhaden, joko ehditte puhua suurruhtinatar Pavlovnan kanssa? Joko hän antoi vastauksensa? Asia on minulle kovin tärkeä, minun on saatava tietää joko uskallan alkaa rakentaa taloani. Minkälaiset ohjeet voin lähettää Saksaan?

- Olen kovin pahoillani herra Wagner, neiti sanoi vakavaan äänensävyyn. - Kerroin suurruhtinattarelle kaiken, minkä pyysitte ja hän ymmärsi teitä oikein hyvin. Hän pitää teistä kovasti ja arvostaa musiikkianne . . .

- Ymmärsi? Pitää? Arvostaa?

- Mutta hän pyysi sanomaan teille, että ette vielä ryhtyisi rakentamaan taloanne.

- Hän ei siis aio kutsua minua Pietariin?

- Siltä vaikuttaa. Olen kovin pahoillani.

Samassa vaunut heilahtivat. Tällä kertaa Imatralta hyvin hutiloiden korjattu pyörä meni niin rikki, ettei vaunuilla enää voinut jatkaa. Neiti von Rhaden evakuoitiin heti suurempiin vaunuihin. Wagner ja Pnin jätettiin oman onnensa nojaan, he saivat jäädä vaunuraunioiden ääreen odottelemaan omaa pelastustaan, Viipuriin meneviä postivaunuja.

- Vuoden palkka ja vielä erittäin hyvä palkka kolmen kuukauden työstä, Pnin sanoi heidän odotettuaan postivaunuja hyvän tovin. - Luulitteko tosiaan sellaisen onnistuvan? Ei kai suurruhtinatar Pavlovna nyt aivan mihim tahansa lankea! Ei ainakaan näin tökeröön huijausyritykseen. Sääliäkö suorastaan.

Pninin vakavoituneesta äänensävyestä Wagner kuuli heti, että suurruhtinattaren kielteinen vastaus oli täysin Pninin aikaansaannosta. Oli kuin Pnin vihdoinkin olisi riisunut pelenaamionsa. He olivat nyt kahden eikä enää ollut mitään syytä teeskennellä. Pninin ei enää tarvinnut näyttellä klovnia. Hän oli onnistunut aikeissaan, estänyt Wagnerin aikomukset, suojellut omaa leipäpuutaan, karkottanut tunkeilijan. Peli oli nyt ohi.

- Metsästäkää te raharikkaita muualla, Saksassa tai missä muualla sitten liikuttekin, mutta jättäkää Pietarin aatelisto ja porvarit minulle. Älkää toki ottako tätä henkilökohtaisesti, ystävä hyvä, Pnin vielä lisäsi ja iski iloisesti silmää. - Ainahan voi yrittää.

Kun Wagner oli pitänyt viimeiset Pietarin-konserttinsa ja oli lähdössä takaisin Saksaan, suurruhtinatar Pavlovna lähetti hänelle yllättäen tuhat ruplaa. Läksääislahja? Anteeksipyyntö? Sovinnon ele? Mitään uutta kutsua Pietariin ei tullut. Eikä tulisi, sen hän tiesi.

Istuessaan vihdoinkin Saksaan suuntaavassa junassa Wagner oli tavallaan tyytyväinen siitä, ettei hänen enää koskaan tarvinnut palata takaisin Venäjälle. Ei koskaan. Hänen tulevaisuutensa oli Saksassa. Sieltä hän vielä löytäisi jonkun korkearvoisen suojelijan. Asia oli täysin varma, hän ajatteli, täysin varma. Se oli Imatran opetus se.

Petri Salin on helsinkiläinen vapaa kirjoittaja.